

II.

DR. DULÁNSZKY NÁNDOR,

A HITTUDOMÁNYI KAR EZIDEI DÉKÁNJÁNAK A LELÉPETT

NAGYSÁGOS RECTORHOZ

INTÉZETT

BESZÉDE.

DR. POLINSKY & ASSOCIATES

1000 10th Avenue, New York, N.Y. 10018

Telephone: (212) 691-1111

Telex: 212 691 1111

NY

Nagyságos Rector úr!

Az egyetemek karai a tudományok hivatásos művelői s képviselőiből állván, midőn, testületi jogaik egyik legfontosabb actusát gyakorolva, egyenlőszámu szabadon választott kebelbeli küldötteik által főnöküket választják: felkell tenni, hogy azt nemcsak bármely egyéb testületnél öntudatosabban teszik, hanem hogy, és épen ezért, az eredményben az egyetem valódi szelleme, iránya, érzelme nyilatkozik s találja leghűbb legigazabb kifejezését.

S ha meggondoljuk a rendkívüli körülményeket, melyek komoly számbavétele mellett a most bezáródó évben rectorválasztásra készültünk: a napirenden álló egyetemi reform epochalis voltát, amikor talán régi jogokat s igazakat megóvni, újakat szerezni, hosszú időre alapokat vetni, az egyetemnek s kivált Rectorának egy, a nemzeti ébredés megújult korszakához méltó, főiskola rendezéséhez hozzászólnia kellendett; s ha visszatekintünk azon egyértelműsége, mely a keblek ebbeli várakozása, reményeinek és aggodalmainak hullámozása közepett Nagyságodban központosult: úgy mondanom sem kell, mert a tény maga hirdeti; miszerint egyetemünk tanári összesége Nagyságodnak, már megválasztatása perczében, a bizalom és nagyratartás oly feltűnőleg megtisztelő jelével hódolt, milyennel ily tényeknél csak ritkán találkozunk és melynél

fényesebbet adni az egyetemnek már alig áll hatalmában.

Mi tudóst kerestünk, a szó valódi értelmében, ki míg szakkörében elsőrangú helyet foglal: egyszersmind az összes tudomány-világ nagy látkörében azon magaslaton állapodik, honnét a többinek fontosságát is felismerni, jogosultságát megérteni, igényeit méltányolni tudja és akarja. Az ifjúság lelkes barátját, kinél a nyújtandott méltóság tekintély-nymbusát régen megelőzte a hallgatók lelkesültségének önkintes hódolata. Az egyetemi ügyek kezelésében gyakorlott veterán erőt, mely a hivatal nehézkes tiszti formái közt elnem ernyed hanem azokon át és túl is megtalálja az előrehatolás réseit. Kerestük végre és leginkább azon férfiút, kiben az egyetem eszméje s feladata magasztos voltának átértése, egy, érdekében dús hosszú egyetemi életpályán át, mintegy test-s vérré vált; s kinek, mint irányt adó kormánynoknak, jól ismert elveiben az egyetemben képviselt összes érdekek, a történelmi jogosultságnak úgy mint az igazolható reformtörekvéseknek igényei és várákozásai egyiránt megnyugvást és garantiát találhattak, mindkét irányban küzdésre, védőre számíthattak.

A bizalom és várákozást ma már tények igazolják. Mert, ha nemis volt Nagyságod azon helyzetben, hogy az egyetemen képviselt tudományok körüli eszméit s meggyőződését és a fensőbb oktatás körül szerzett bő tapasztalatait azon mérvben értékesíthette volna, melyre általunk megválasztottnak hittük és melynek kifejtésére a várt átszervezkedés nehéz munkájának tényleges folyamatbavétele oly méltó tárgyat nyújtott, oly tág mezőt nyitott volna: kormányzói működését a megszokott úton, a rendes rectori munkatéren, is oly kiváló monumentumok jelzik s

örökitendik, melyek valamint nevéhez s ezen egyetemhez méltóak, úgy ennek jövőjéhez már is előkészületekül tekinthetők.

Rectorsága alatt nemcsak egyes, a tudomány és közművelődés érdekében régóta fájdalmasan nélkülözött, tan-székek állottak fel; de egész tanfolyamok majd kiegészítőleg tökélyesítettek, majd ujonnan keletkeztek. Az egyetem tanári kara oly sok jeles, a közvélemény által is örömszelkesedéssel üdvözölt, tanerővel gyarapodott. S mi, kik buzgalmának s tevékenységének közvetlen tanúi voltunk, jól tudjuk, mily hévvel karolta fel s mily lelkesülten ügykezelt Nagyságod ezen akár felsőbb helyről akár a karok kezdeményezéséből eredett ezirányu lendületeket.

A kari alapítványoknak egyszerűbb s helyesebb kezelésére s biztonságára vonatkozó régóta kívánatos intézkedéseket s a tanártestületeknek a beiktatási díjalap könyvtári részletén szerzendő művek vételére megállapított befolyását illetőleg Nagyságodé nemcsak a kivitel de az indítvány érdeme is.

A tanárok anyagi léte, mely részint még folyvást azon állapotban van, melyet hazánk nagy fia az ország színe előtt saját nevén nevezett; részint, amennyiben a kegyeltebb többségnél méltánylatra talált, ez is csak az ideiglenes segély czimén történik: Nagyságodat, egy jól kínálkozott alkalommal, midőn az alantibb iskolák munkásainak ebbeli sorsa, az egyetemi tanároknak legalább mostoha részével hasonlítva, nevezetesen előnyösben lőn elintézve, — lépésre bátorította, melyet ha siker nemis koronázott, illő, hogy hálásan felemlítéssek, mint tanubizonyossága annak; hogy Nagyságod eljárásainak motivumait mindenkor saját bensejének nemes sugallataiból

merítvén, a tanári testület jobbléteért cselekvőleg kiállani akkor sem vonakodott, mikor, mint az adott viszonyokban, az eredményre kilátás alig lehetett.

Sokkal örvendetesb ténnyel találkozunk ott, hol a buzgalom és jóakaraton kívül az eredmény, a megvalósítás, is Nagyságod tehetségében állott. Mintegy 10 éve, mint a jog- s államtudományi karnak akkoron dékánja, az egyetemi polgárság (s a jól rendezet szeretet szabálya szerint annak Nagyságod szívét közelebb érdeklő joghallgatói része) iránt lelkesülő érzelmeit követve, emennek kebelében, buzdítva s cselekedve, egy társulatot létesített s honosított meg, melynek példájára nemcsak itt az egyetem körében de messzekörül országszerte, innét a központból s Nagyságod kezdeményezésére indulván tovább a jótékony mozgalom, — azóta számos hasonló keletkezett, a jótékonyosság áldását osztva, szellemi törekvésre buzdítva s a nagyvilágba kikészülő ifjú nemzedéket már itt a társadalmi feladatok egyik legszebb nemének gyakorlatára szoktatva.

Ezen, a joghallgatókat segélyző, egylet Nagyságod kebeléből fakadva, nemesen pártoltatva és gondosan vezettetve, mint iménti zárbeszédéből is hallók, ma már oly virágzásnak örvend; hogy vagyona közel 20.000 frt s belőle csak a múlt évben több mint 2000 forinttal 91 egyén segélyeztetetett. — Nagyságod rectori éve nem mehetett át nyom nélkül ezen áldásos egyleten, melynek létet adott és melyet azóta folyvást érdekléssel kísért; s az egylet ez idei elnökének jelentése már is feljegyzí az, külön megemlékezhvén Nagyságodról „kinek“, ugymond „az egylet kezdetrő fogva oly sokat köszön s ki ujabban 525 frtos alapítványt tett, melylyel első alapját vetette meg egy új segélyzési ágnak, az alapítvány kamataiból szegény joghallgatók levén értékesebb könyvekkel meg-

ajándékozandók.“ „Az eszme,“ folytatja, „máris visszhangra talált s a jövő években bizonyosan új lendületet fog adni az egyleti működésnek.“ —

Felemlítsem-e még az ü g y d a r a b o k soha oly tetemes számra nem rugott sokaságát, melyeket Nagyságod oly pontosan oly gyorsan elintézett? Szóljak-e ama fáradhatlan tevékenységről, melylyel az e g y e t e m t a n á c s i elnöklés már magában eléggé terhes tiszte mellett, az előadói munkában is nemhogycsak a tanács tagjaival osztozkodott hanem inkább a legnehezebb legkényesebb és legbonyolultabb ügyeket mindannyiszor magának tartá? Avagy elmondjam-e a tudományözön mily elfogó bőségével, az ékesszóllás mily ígésző hatalmával szóllott Nagyságod, — szóllott pedig igen gyakran — midőn akár az egyetemi közönséghez emelte szavát, akár a felavatott tanárokat buzdította, akár egyebütt képviselte szónoklólag az egyetemet, a tanácsot?

Nem; ha tartózkodom is mindezekre az elismerés áradozóbb nyilatkozataival kiterjeszkedni, nehogy mint néha, kik az emlékeket kegyeletjeleikkel ékitik, a remeket fedjem el: egyet úgy tartom hallgatással mellőznöm nem szabad. Értem azon állást, melyet Nagyságod, mint az egyetem kormányzó feje, elfoglalt azon eszmékkal tájékozó s iránytmutató feladat tekintetében, mely a vezérszerepre hivatott Rector-t kiváltkép megilleti és mely ezidőszerint, szinte kizárólag, egyetemünk ujjárzervezése kérdésére szorítkozott.

Nagyságod zászlaja ismeretes. Régibb és korábbi egyetemi beszédei s kivált beköszöntő rectori szózata tisztára kifejezik ebbeli meggyőződéseit. Azon szempontból indulva, — hogy az egyetemnek nem desorganizációja hanem reorganizációja, nem felbontása hanem kor- s cél-

szerűbb átalakítása képezi a feladatot; s hogy e főiskolák azon szervezetes tagolatukban, melyben előttünk állanak, képezik a manapinál soha magasabb fokot elnem ért társadalmi, kulturai s tudományos állapot egyik lényeges alkatelemét, sőt annak talán hordnokai: Nagyságod egyrészről a tudományszakok legtágabb értelemben vett reformjának — másfelől azok a tudomány-egyetemek magasztos boltozata alatti együttlétének szószólója.

Felfogása szerint az egyetemek nem egyedül az esetleges agglomeráció értelmében székhelyei, hanem a dolog természetes összefüggése szerinti gyűhelyei is egyzersmind a tudományoknak. S míg közelebb fekvő feladatok bizonyos szakpályára készíteni vagy bár önálló buvárkodásra s továbbhaladásra serkentve szaktudósokat teremteni: a távolabb s magasztosabb, mely az egyetem eszméjében rejlik s melyet legalább megtagadni nem szabad, mindenesetre az: hogy a magasbratörekvő bármi csekélyszámu hivatottak előtt ott álljon képviselve az összes tudomány-világ; miszerint, míg kiki az önválasztotta körben életpályára vagy részleges szaktudósságra készül; — nemes vágyát akadálytalanul követve a Muzsák minden virányain szabadon édeleghessen; s az egy örökigazság sugártöredékeiből annyit amennyit bir felfogván, ha nemis lesz „egyetemes tudóssá“; legalább a tudományok egyetemessége szellememelő benyomásával vagycsak annak valamelyes sejtelmével is távozván ki a nagyvilágba, — lelke szive táguljon s megóvassék azon, minden mélyebb tudományosságot csirájában elfojtó, szűkkeblűségtől, mely az igazság véghetetlen országát saját maga körére korlátozva, a nehéz problémákon úgy könnyít, hogy egyszerűen ignorálja, ha lehet kitagadja, azt, ami őt továbbra nem érdekli . . .

Igen, az egyetemek nem csupán néminémű szék- hanem organicus gyűhelyei is a tudományoknak. Ezen eszmén alapszik az egyetemek tényleges szervezete. S ez elengedhetlenül követeli, hogy minden mi a gondolatvilágra tartozik: a természeti és szellemi, történelmi és társadalmi tünetek összes mindensége de kiváltképp azok vállalási örök változatlan alapja, mely nélkül semmit valódiilag meg nem érthetni, itt a vizsgálódás tárgya lehessen, szentélyével birhasson.

Igaz ugyan, hogy a tudományok manapi fejlettsége munkafelosztást, egyesek erejének azokrai kizárólagosb koncentrációját, tüzetesb szakfoglalkozást igényel. De ép azért annál elengedhetlenebb: hogy azok egységének, összetartozóságának, eszméje legalább elvben föntartassék s az egyetem szevezetében ténylegés kinyomatát találja; nehogy a felosztás felbomlásra, a felbomlás pusztulásra vezessen.

Uraim! az emberi szellem művelődésének igen kérlelhetlen logicája van. Bontsátok fel a kötelekeket, melyeknek kölcsönös egymásrahatásában rejlik titka mindannak amit korunk haladásában valónak ismerünk s nagyszerűnek csodálunk; induljon minden tudomány a maga utain nélkülözve a többiek ellenőrző correctíváját s tájékozó felvilágosításait: csakhamar elfelejtendi mindegyik a tárgya köre s eszközei által kiszabott korlátokat; s az emberi szellemnek azon veleszületett sajátságánál fogva, mely szerint a résznél meg nem állapodhatván mindig az egész megértése felé sarkaltatik: kérdésekbe fognak bocsátkozni melyek rájuk nem tartoznak; térekre kalandozni, melyeken jobb erejőket elforgácsolva letévednek saját haladásuk útjáról; — s a mi nagyot a kapcsolatban elértek, a ziláltságban eltékozlandják. —

Nagyságod főiskolánkat rendes ügyeiben egész lélek-

kel, önfeláldozással és kitünő sikerrel vezetvén át ez év viszontagságain; mialatt az egyetem körüli eszméit s meggyőződését legott széke elfoglalásakor férfias nyíltsággal hangoztatta: a reformmozgalmakkal szemben is, midőn azok tetteleg megindultak, oly állást foglalt, melylyel sem az egyik rész jogát nem sérté sem a másíknak szabadságát nem korlátozá.

„Quid virtus et quid sapientia possit

Utile proposuit nobis exemplar — —“ Horat.

Ritka eszélylyel s bölcseséggel kormányozván azon szerencsés helyzetben van; hogy egyetemünket, összhangzatban elveivel, azon testületi épségében adhatja át érdemes utódának, melyben azt elődei századokon át egymásra áthagyományozták; s azon idomában, melyben az egyetemeket ép a tudományok terén vezérszereplő nemzeteknél csaknem kizárólag tiszteletben tartatva diszleni látjuk.

Meglehet, nálunk máskint fog határozni a közelebb jövő. — De nekem erős abbeli meggyőződésem. hogy, ha majd a reformizgalomban túlfeszült kedélyek hangulata ismét rendes arányokra szálland vissza: visszatér vele, amint már egy ízben visszatért, a jó akarat, — s elfogulatlan méltánylata azon főbenjáró érdekeknek is, melyek kiküszöbölését ez évben sokan az egyetemi reform sarkpontjául tekintették. —

S ekkor megujult fényben fog felragyogni ez egyetem évkönyvein Nagyságodnak neve; s ismét igazolva leend amit emberek s intézmények történelme eddig még soha meg nem czáfolt; hogy: tartós sikerre s megállapodásra csak oly törekvés számíthat, mely megértve az idők szavát — a jognak és igazságnak, a történelemnek és meglevő igényeknek szilárd talajára tűzi ki a haladás zászlaját! —

Vegye Nagyságod méltó jutalmát Attól, kibe reményét helyezve ma egy éve méltósága oly jelesen megoldott feladatainak s terheinek viselésére indult s fogadja fáradozásaiért az egyetem tanácsa, tanárai s polgárai hálás köszönetét.